

nő, a férfiatlanított vidék városának lakója – azokat a kavicsokat igyekszik megragadni, amelyek a sors fogaskerekébe akadtak, s megváltoztatták a szabályosnak elgondolt élet rendjét.

A délvideki háború ideje ez, kétségtelen, bár az időpont nincs meghatározva, ahogy a regény földrajzi tere sincs megnevezve: kora a számvetésnek, amikor a férjnek alkalmas férfiemberek vagy a határ másik oldalára szöktek, vagy besorozták őket katonának, s idegen vidéken harcolnak. A végtelenül magányos, életét inkább tudatosan, mint ösztönei révén megélő, mindent analizáló főhős amúgy éppen doktori értekezéséhez gyűjti az adatokat: társadalomtudósként a rég elhagyott, pókhálós padlásokat kutatja, újraírja a történelmet a város, a tárgyak, a könyvek és mindenféle feljegyzések, meditációk és szóbeli visszaemlékezések révén. A padlás ezért jut hangsúlyos szerephez: hullák rejtékhelye, az a hely, ahol a múlt értelme rejtőzik, talán éppen azért, hogy a jelen is elnyelje egyetlen jelentését.

Lovas Ildikó harmadik, a Kalligram Kiadónál megjelent regényének alcíme: *Léni és Leni Riefenstahl könyve*. A címben szereplő kavics értelme azon nyomban kiegészül az alcím nőalakjainak sorsával; az

egyikről kizárólag a mű elolvasása során tudhatunk meg ezt-azt, a másiktól azonban – lévén az elképzelt olvasó művelt olvasó – akad előzetes ismeretünk. A munkahelye padlásán elhalt férfi után kutakodó főhős, Kozma Léni életének aggályosan kibomló beszámolója mellett e másik, a nemzetiszocialista időben jelentős művésszé érő, Hitlerhez vonzódó, de pártpolitikailag kompromittálttá nem váló hősnő sztorija is előkerül. S a keresztnév azonossága miatt Leni lesz az, akivel ellenpontosíthatóvá válik a személy, a történet, a történelmi tapasztalat, mi több, az írás mint önmegvalósítási eseménysor. Leni Riefenstahl, aki nemcsak az egykori politikai propagandagépezet alkatrésze, de annak kitüntetett

jelentőségű alakítója, s akinek filmtörténeti értékű képei révén megnézhetjük, hogyan látták magukat a náciak, ahhoz a szerephez jut, amelynek révén Kozma Léninek saját életével kell szembenéznie. Léni a '90-es évek elején a maga negyven évét áttekintve föladja álmait, elengedi magától

a kitalált, kizárólag a feljegyzésekben létező, a kockás füzetben körvonalazódó, társul elképzelt hímet, a neki való férfit, a képelet teremtette Denys Finch Hattont.

Leni életének tapasztalata Léni életét változtatja meg. Leni a maga

sikereivel és hitványságával elélt néhányat Léni lehetséges életmozzanatai közül. A két nőalak nevében azonosnak tűnik ugyan, de a regényi történetük szerint nem. Leni a múlt, aki nem tud arról, milyen bűnök elkövetéséhez nyújt segédkezett, mégis bűnös. Léni a jelen, aki események nyomába ered, s egyszerre látója a jövőnek és a múltnak, valóság és fikció megélője, aki szerepéhez azáltal jut, hogy képes Leni tapasztalatainak használatára.

Lovas Ildikó regénye – miként korábbi kötetei, a *Kijárat az Adriára* és a *Spanyol menyasszony* – lineáris eseménysort vázol: részben naplóbejegyzéseken alapuló kortárs életrajzot, részben történelmi életrajzot imitál. A regény helyszíne, a történet ideje idézetek révén szüntelenül előbukkan – mint szakdolgozatokban a források – és azonosítottá válik. A hősnő a szorgosan vezetett kockás naplóból átvett részletek által ugyancsak identifikálható. A „valószínűsítés” algoritmusához hozzájárulnak a két, egymásba olvadó főhősnő kulturális élményei: az olvasmányok, filmek, szavak, hangok és helyek felidézései. Amelyek által jobban felismerhető, hol kuporog az a kavics, amely az amúgy szabályos életet tönkreteszi.

GÉCZI JÁNOS

(Kalligram Kiadó, Pozsony, 2010, 328 oldal, 2990 Ft)

JACEK DEHNEL: *Lala*

Szokatlan kettősség jellemzi Jacek Dehnel *Lala* című regényét: az elsődleges elbeszélő (és ez esetben nyugodtan adjuk át magunkat a referenciális olvasat lehetőségének: maga a szerző) rendszeresen reflektál épp készülő könyvére (amit az olvasó végül a kezében tart), ugyanakkor az egyes párbeszédtek a végletekig igyekeznek lemásolni a hétköznapi beszélgetések spontaneitását, szerkesztetlenségét. Míg az előbbinek megvan a maga szövegszervezésbeli szükségessége, addig az utóbbi inkább zavarónak, meszterkéltnak hat egy írott, pontosabban íródi mivoltát ennyire hangsúlyozó szövegben.

Merthogy éppen ez lenne a helyzet tétje: még az utolsó pillanatban lejegyezni a nagymama, a címszereplő Lala történeteit. Lejegyezni, megörökíteni, nem engedni, hogy a világ számára is ugyanúgy homályba vesszenek, ahogy a szellemileg fokozatosan leépülő asszony egykori éles elméjében először csak összekuszálódnak, át- és újrarendeződnek, majd semmivé válnak az emlékek.

Amíg képes mesélni, a kelet-közép-európai polgárság talán sosem volt világa elevenedik meg az olvasó előtt. A történeteket mindvégig jellemzi egyfajta mesés jelleg, kezdve azzal, hogy Lala nagypapja,

a szórakozott professzor véletlenül egy vagyont nyer a tőzsdén, amivel aztán (bár hol elvesz a pénz, hol újra hozzácsapódik) megalapozza utódai életét, meghatározza társadalmi helyzetüket. Ennek köszönhetően válik Lalából is művelt, rétegenek szokásait kifogástalanul elsajátító, ugyanakkor cselekedeteiben az egyszerű, de furfangos parasztlányhoz hasonlító mesebelő alak.

Az iskoláskorú Lala hol túljár a buta, ám dölyfös igazgatónők eszén, hol nyíltan kiáll az épp bántalmazott zsidók mellett. A II. világháború alatt a család vidéki birtokán finom polgárlány mivolta ellenére is ösztönösen ráérez, melyik területre mit kell vetnie, hogy ne menjen tönkre a termés, hogy legyen mindig élelmük, miközben nélkülözhetetlen megszervezőjévé és parancsnokává válik a birtokbeliek és a bekvártélyozott német katonák békés, már-már idilli együttélésének.

Még házasságtörésében, majdani második férjével folytatott viszonyában is inkább a népies pajkosság és bujaság az erőteljesebb elem, s persze az sem mellékes motívum, hogy a családnak egy olyan faluban van birtoka, ahol a vidék hagyományai szerint „becsületes tolvajok” élnek.

Nagyjából a regény kétharmadánál történik egy nagy hangsúlyváltás: innenől Jacek, az unoka mesél egyre többet a nagymama fizikai és szellemi állapotának romlásáról, a még el nem mondott, még le nem jegyzett történetek elvesztésének lehetőségéről, az elkerülhetetlen szakadástól, ami Lala halálával (Dehnel ezt a folyamatot az utolsó pillanatban még megállítja, csak mint elkerülhetetlen jövődöbéli eseményt említi) be fog következni a maiak és a régiak élete között.

Jacek Dehnel története nem csupán egy nagymama élettörténete; alakjának mitikus méretűvé növesztése és a gyakran hihetetlennek tűnő történetek következtében jelképpé is válik egyben, egy kulturális értelemben jól behatárolható terület, ahogy a könyvben többször is előfordul a kifejezés: Mitteleurópa történetének szimbólumává.

Az olvasó pedig éppen erre vágyik: a régi világ inkább édes, mint keserű ízére, az anekdotákra az automobiltól megijedő parasztkorról, az előkelő estélyt tönkretevő, szalonba betévedt háziállatokról, japán kémekről, akiket az alatt lepleznek le, amíg a mellékhelyiségben tartózkodnak, a hős partizán-

ról, aki látszatra olyan mulya, hogy egy biciklit se akarna senki rábízni, és így tovább.

Történetekre, mesékre, mind egy, hogy igazak-e vagy sem, csak illeszkedjenek az olvasó előfeltevésébe, de még inkább reménykedésébe, hogy volt itt egyszer, élt itt egyszer egy Mitteleurópa, akinek nyugati nővérehez hasonlóan szintén jutott az életben báj és kellem, önfeledt kacagás, nem csupán az egymást szinte futószalagon követő, soha fel nem dolgozott traumák.

PETHŐ ANITA

(Fordította Keresztes Gáspár,
Kalligram Kiadó, Pozsony, 2010,
348 oldal, 2990 Ft)

Fiatal lengyel dráma

Hogy a *Fiatal lengyel dráma* című kötet hiánypótló, ahhoz nem férhet kétség. Mégiscsak olyan országról van szó, ahol közismerten népszerű a színház, a lengyelországi kiadók pedig még attól sem ódzkodnak, hogy időről időre piacra dobjanak egy-egy gyűjteményt vagy önálló darabot. Mert azt mindannyian sejtethetjük: Magyarországon nem véletlenül a drámának és a költészetnek jut a legelődögtebb, legkeskenyebb, legrosszabbul megvilágított és általában közös polc a könyvesboltokban.

A színház azon luxuscikkek közé tartozik, melyektől elsőként foszt meg minket a válság, a drámakötet pedig az a fajta kuriózum, aminek még békeidőben sem nagy a keletje.

Milyen kegyetlen vonása is ez a marketingnek, hiszen a lengyel dráma sok kellemes órát szerzett nekünk az elmúlt évtizedekben, és a kötetbe válogatott friss darabok többsége tényleg kiváló. Pedig az *Ilja próféta* című válogatás 2003-as megjelenése utáni hosszas hallgatást megtörő szerkesztő egy percig sem köntörfalaz: nagy, komor társadalmi, morális és gazdasági válságunk jelenik meg a lapokon, szegénység, idegenség, magány. És szerencsére még valami, ami a cinizmusát gyakorta magasművészetbe fojtó honi színházból egyre inkább hiányzik: humor.

A merítés igen széles. A *Verklärte nacht* két tragikára írt Alzheimer-drámája és a *Gardénia* egymás mellett elbeszélő női hangjai kivételével nem találunk a befogadót már nyelvezetével és szerkezetével komoly próbatétel elé állító darabot. A kötetet olvasva nyilvánvalóvá válik, hogy a csendes politikai viszályok cenzúramentes korában már nem szükséges mesterségbeli tudással elrejtteni a mondanivalót. Mint kiderül, a fiatalok már nem is képesek a sorok között olvasásra; a vétkek mellett elhallgatással terhelt történelmi örökség feldogoz(hat)atlansága így válik